CONSTANTIN M. POPA * MIŞCAREA LITERARĂ PARADOXISTĂ

CONSTANTIN M. POPA

MIŞCAREA LITERARĂ PARADOXISTĂ

(The Paradoxist Literary Movement)

Phoenix * Chicago

XIQUAN Publishing House

1992

CONSTANTIN M. POPA

MIŞCAREA LITERARĂ PARADOXISTĂ

(The Paradoxist Literary Movement)

(eseu critic)

Phoenix * Chicago

XIQUAN Publishing House

1992

CONSTANTIN M. POPA
Str. Feldioara 10
1100 CRAIOVA, ROMANIA
Tel: (941)18708

"Mişcarea Paradoxistă" (The Paradoxist Movement), Romanian essay about the PARADOXIST LITERARY MOVEMENT by Constantin M. Popa

Copyright 1992 by Xiquan Publishing House
ISBN 1-879585-29-4

Library of Congress Catalog Card Number 91-67454, Washington D.C.

Standard Address Number 297-5092

Printed in the United States of America

CE ESTE PARADOXISMUL ?

Se confundă adesea paradoxul cu exercițiul plat și plicticos al reabilitării truismelor. Nu se poate nega faptul că pentru a întoarce locurile comune îți trebuie curaj.Nimic mai riscant decît a lucra cu banalitatea.Şi totuşi,paradoxul bine făcut atinge pragul filosofiei.Devine o formă penetrantă de cunoaştere.Valoarea de excepție a paradoxului care dă unor acte aparent insignifiante un sens adînc și revelator a fost intuită de Alexandru Paleologu : "Paradoxul e o alarmă a inteligenței,un contact inedit cu adevărul".[1)]

Chiar dacă în cazul unui Chesterton,de pildă,elaborarea în serie duce la depreciere,paradoxul tentează prin disponibilitatea permanentă de a privi lumea cu un ochi proaspăt și îndrăzneț.

Adevărații artiști au pus în discuție,dintotdeauna,valorile anchilozate în ghipsul consacrării,prestigiile încremenite în onoruri , idolii de lut ai normelor constrîngătoare. Așa s-au născut a v a n g a r d e l e succesive care au răsturnat tradiția,au contestat instituționalizarea numelor și au reconsiderat prin negare structuri formale și manifeste estetice văzute ca perimate.

Atitudinea polemică,fronda sînt detectabile în orice epocă de cultură dar,în cazul literaturii române,capătă o relevanță maximă datorită spiritului insurgent care - după 1900 - a determinat o ruptură violentă cu un anumit trecut. Între avangardă și experimentalism se întinde teritoriul poeziei ce vine din Rimbaud,Lautréamont și Whitman,o poezie a exasperării creatoare,granițele între modernism,futurism,expresionism sau suprarealism fiind dificil de delimitat.Urmuz,Tristan Tzara,Ion Vinea,Geo Bogza,B.Fundoianu sînt re-

prezentanţii aşa-zisei "avangarde istorice",mişcare neomogenă sintetizată în formula <u>integralismului</u>.[2)]

Relaţiile cu universalul sînt complexe şi...paradoxale.Acumulînd influenţe externe (Marinetti,Breton,Apollinaire),a impulsionat,la rîndul său,avangardismul internaţional.De remarcat nu numai prezenţa lui Tristan Tzara în grupul de la Zürich pentru a "inventa" dadaismul,ci şi contribuţiile decisive pentru arta modernă a secolului nostru datorate lui Constantin Brâncuşi în sculptură,Victor Brauner în pictură,Eugen Ionescu în teatru.Pe plan intern,în locul forţelor nihiliste şi distructive,apare tendinţa de asimilare a experienţei moderniste,într-o dialectică "paradoxală" a echilibrului şi sintezei.George Bacovia, Tudor Arghezi şi Ion Barbu devin posibile modele, "colaborînd" astfel la re-formarea sintaxei poetice.

Odată cu impunerea postmodernismului,în

jurul lui 1960 [3],trecutul este recuperat şi integrat "în bloc".Fără să creeze cu adevărat o nouă poezie,postmoderniştii îşi asumă critic sau ironic tradiţia.Se produce astfel o resurecţie a spiritului avangardist paralel cu actul de valorizare a unor forme ale poeziei moderniste.După opinia unui avizat cercetător al poeziei româneşti,N. Manolescu,"postmodernismul trebuie socotit ca o poezie fără frontiere" [4]ce îşi ia bunul său de oriunde.

În peisajul atît de complex al postmodernismului,s-a ivit <u>mişcarea paradoxistă</u>, al cărei principal promotor este poetul Florentin Smarandache,ca spaţiu al conştiinţei critice exacerbate ce-şi găseşte exprimarea în dislocarea formelor de gîndire şi de limbaj,practicînd autonegarea literaturii şi deschiderea către altă reprezentare a actului scriiturii.Un sistem de convenţii (de fapt orice pact retoric) este dinamitat,iar starea de criză <u>totală</u> este traversată

(nu depăşită !) printr-o destructurare a textului uneori incoerentă,ilogică,mergînd pînă la anularea lui absolută.Prin modalităţi absurde de dezagregare a limbajului,ca la Urmuz,se demonstrează că textul poate exploda în toate combinaţiile denotative şi conotative posibile,dar poate provoca şi o implozie,avînd ca rezultat nu pagina albă pur şi simplu,ci un <u>blake-hole</u> absorbind orice urmă de sens.

Dar paradoxismul nu caută distrugerea literaturii.El este interesat de găsirea unei noi practici scripturale,eficiente şi tensionate, conservînd energia rezultată din ciocnirea între cîmpuri semantice opuse.Impactul va fi însă întotdeauna imprevizibil.

Dacă avangardiştii împinseseră "metoda distrugerii limbajului pînă la un prag extrem, asemeni unor ucenici vrăjitori ce intrînd în posesia formulei magice pe neaşteptate nu mai ştiu să oprească desfăşurarea faptelor",paradoxiştii

experimentează cu luciditate consecințele tragice ale diseminării aceluiași limbaj.

Ceea ce individualizează paradoxismul în raport cu programele nonconformiste anterioare este radicalismul său.Dar " a fi distrugător,iconoclast,terorist,nihilist tinde să se confunde cu esența însăși a avangardei" [5],scrie Adrian Marino.Aceasta nu înseamnă că P a r a d o x i s t M o v e m e n t ar fi o simplă resuscitare a unei experiențe epuizate.Lucrînd cu paradoxul din nevoie (deficitul de comunicare) se naște anevoie funcția poetică,semnificînd precaritatea condiției umane în general.O umanitate notată cu prefix: sub,supra,anti etc.De data aceasta este preferat prefixoidul <u>non</u>.Autorul este un non-poet,poeziile sale se numesc non-poeme,se mizează pe inteligibilitatea non-inteligibilului,se cultivă stilul non-stilului.Cercetînd atitudinea negativistă în literatură,vom ajunge la concluzia că paradoxismul a existat înaintea statu-

ării <u>mişcării paradoxiste</u>,aşa cum bacovianismul a existat înaintea lui Bacovia,pentru a da un exemplu din zona simbolistă a poeziei române,prima expresie,de altfel,a modernismului de la care postmodernismul îşi împrumută criteriul poeticului.

În volumul <u>Le sens du non-sens</u> (1983), Florentin Smarandache publica un "Manifest nonconformist" unde divulgă mecanismele paradoxului.Contradicţiile excesive,antitezele puternice,expresiile figurate interpretate în sens propriu,transformările semantice,jocurile de cuvinte,comparaţiile contrariante,repetiţiile absurde,parodierea proverbelor alcătuiesc o adevărată gramatică a lui <u>nu/da</u>.

Estetica acestui <u>nu/da</u> este în esenţă emblema incontestabilă a p a r a d o x i s m u l u i. Aşa cum Victor Brauner şi Ilarie Voronca afirmau încă din 1924 că "PICTOPOEZIA NU E PICTURĂ

PICTOPOEZIA NU E POEZIE

PICTOPOEZIA E PICTOPOEZIE",

Florentin Smarandache,fără să-şi revendice o

ilustră tradiţie,dar înconjurîndu-se de numele unor Khalil Rafss,Claude LeRoy,Chantal Signoret, Annie Delpérier,Paul Courget,Chris Bernard,Jean-Michel Levénard,Halil Gökhan,Ion Pachia Tatomirescu,Traian Nica scrie:"PARADOXISMUL NU E PARADOX

PARADOXUL NU E PARADOXISM

PARADOXISMUL E PARADOXISM".

Aceasta nu ne va împiedica să urmărim prezenţa semnelor paradoxiste în lirica ce a premers constituirea "mişcării" ca atare.

N O T E

1.Alexandru Paleologu,Bunul simţ ca paradox,Ed. Cartea Românească,Bucureşti,1972,p.9.

2.Marin Mincu,Avangarda literară românească,Ed. Minerva,Bucureşti,1983,p.32.

3.Nicolae Manolescu,Despre poezie,Ed.Cartea Românească,Bucureşti,1987,p.227.

4.Ibidem,p.226.

5.Adrian Marino,Tendances esthétiques,in Les avant-gardes littéraires en XXe siècle,vol.II, Théorie,Budapest,Akadémiai Kiadó,1984,p.659.

TRADIȚIA PARADOXISMULUI

Cine sînt paradoxiștii?Niște scriitori ireverențioși față de tradiția literară,inițiatori turbulenți ai unui nou credo poetic?Niște rebeli deciși să denunțe conveniențele lumii contemporane?Mai degrabă niște sceptici exprimîndu-și convingerea că ori ce societate înseamnă presiune,că nici un sistem politic nu ne va elibera de "durerea de a trăi" și,de aici,aversiunea față de toate mistificările și automistificările ce-și găsesc consacrarea în limbaj.

Esența paradoxismului ca atitudine n o n își află precursori atît în literatura avangardei, cît și în cea experimentalistă.

Primul scriitor ce poate fi revendicat unei tradiții în curs de consolidare și care îi include,cu drepturi depline,pe Apollinaire și Jarry,-

este straniul Urmuz.Existenţa sa nesigură şi anxioasă a atras atenţia asupra conflictului permanent cu lumea,autorul cunoscutei fabule "Cronicari" fiind considerat "premergătorul,cel dintîi de aici şi de aiurea,care din vîrful peniţei ca de pe o trambulină, a făcut primul salt pe o planetă nouă,cu o altă atmosferă şi cu o nouă geografie a sensibilităţii".[1]

Urmuz sesizează formalizarea excesivă a literaturii incapabile să-l mai exprime pe om şi întreprinde parodierea unităţilor încremenite ale limbajului,clişee,fraze prefabricate,pe care le aşează în contexte ce le trădează vacuitatea."Morala" fabulei sale poate constitui emblema "mişcării paradoxiste":

CRONICARI

Fabulă

Cică nişte cronicari
Duceau lipsă de şalvari
Şi-au rugat pe Rapaport
Să le dea un paşaport.
Rapaport cel drăgălaş
Juca un carambolaş,

Neștiind că-Aristotel
Nu văzuse estrepel.
"Galileu! O, Galileu !
Strigă el atunci mereu
Nu mai trage de urechi
Ale tale ghete vechi."
Galileu scoate-o sinteză
Din redingota franceză,
Și exclamă: "Sarafoff,
Servește-te de cartof!"

MORALA

Pelicanul sau babița.

(1930)

Dinamismul spiritului angajat într-o stare de totală disponibilitate permițîndu-i ieșirea din formulă și convenție este prezent și la Ion Vinea, teoretician vehement al avangardismului, care încă în anii '20 publica această poezie concretistă intitulată "Eleonora":

Tu e

Tu

Ah tu Ah tu

T U U U U U U

Ah - tu Ah

T U U U U U U U

Ah-tu ah - tu ah - tu ah-tu ah

Tu Ah Tu Ah T U U U U

Ah-tu-ah,ah-tu-ah,ah-tu-ah

ah-ha-ah-ha-ah-haah-ha-ah

ah-Ha ah-Ha ah-Ha ah-Ha a H

a - a - Ah Ha

aaaaaaH

TUUUU u u u u

E E L E e ce nee ra

Mihail Cosma (Claude Sernet),prieten cu Marinetti,cultiva o poetică a cuvintelor în libertate ce se organizează <u>vizual</u> în poem:

PROSPECT

Stradă de curînd

inventată în care

copilul Isus vinde cărţi
poştale ilustrate cu vederi din
Orient,gîndesc mai departe Fe-
cioară Maria profesiunea de sfîntă
azi nu mai e rentabilă - prin "Mica Publi-
citate" se anunţă lucrătorii de fabrică
trotuarul merge cu saboţi de lemn
totuşi nu eşti în Olanda tavernă
sau cîntec înflorit în sub-
sol un tramvai electric
trece spre Damasc

Evident,prestigiul unui Apollinaire şi al <u>caligramelor</u> sale este imens şi deosebit de fertil. Poeţi români ai avangardei,precum Gellu Naum,Virgil Teodorescu sau Ion Caraion au tradus celebrele "Cravata şi ceasul","Inimă coroană şi oglindă","Plouă","Porumbiţa înjunghiată şi havuzul",orientînd gustul spre jocul <u>imaginilor</u> (în sens propriu),spre f o r m e l e luate de plasma poetică.

Spiritul frondeur al altui pontif al avan-

gardei românești, Geo Bogza, se manifestă prin contrapunerea universului poetic acceptat a altuia, îndeobște interzis. "Nu pentru paradox, ci pentru stabilirea unui firesc de atitudini, - scria poetul - precizez că, în cadrul absolut al cuvîntului, intră tocmai acea serie de realități, socotite de obicei ca impure".[2.]

Întreprinzînd o veritabilă campanie de umilire a poeziei tradiționale, el substituie cuvîntul diafan cu un univers al expresiilor dure, menite să jignească urechile "bine educate", printr-o voită stridență. Poemul invectivă, volum însoțit de amprentele digitale ale autorului fixate în cerneală tipografică, evidențiază caracterul antipoetic, ultragiant chiar al demersului liric. De altfel, o serie de piese răspîndite în publicațiile vremii "avertizează" în legătură cu noile granițe ale poeziei:

ATENȚIUNE

a XX
i i
t u
n l
î u

p c
s a
ă e
R v
se anunţă
p
o
e
z
p i
e a
n
e
t
r
a
n
t
i
s
t
ă

sau cu noul crez izvorît din experienţe vitale integrale:

Cred în vîrsta mea,în atributele fiecărei Vîrste,

în datoria intensificării acestor atribute.

Cred în neexistența existențelor imperios necesare.

Cred în bronzul cuvintelor sunate în veacuri.

Cred în pisici.

Cred în miracolul verbelor goale.

Cred în absurd.

Cred în perversitatea florilor,fecioarelor.

Cred în orizonturile estetice deschise de psihanaliză.

Cred într-o finalitate cu forme inimaginabile, dar cu repercusiuni anticipat retroactive asupra sufletului contimporan.

Cred în sex.

Cred în țipete.

Cred în galoși și prezervative.

Cred în vocea strămoșilor insinuată la fluxul inimii.

Cred în sabia peniței.

Cred în visuri.

Cred într-o viziune sexuală a întregului uni-

vers viu.

(1929)

Fără îndoială,foarte aproape de exercițiul paralingvistic este Tașcu Gheorghiu,caz-limită prin tăcerea autoimpusă,confirmînd practic autonegația paradoxistă.Iată două creații elocvente pentru "flexibilitatea formei fixe" și pentru "fața vie a morții":

1. TU,BERCULE,AI UN TUBERCUL DE OS,

TUBERCULOSULE.

2. MARYLIN MONROE

....

(acoperită de pătura aspră,pe targa de la mor-

gă,o șuviță,

doar,flutura,de platină,în vîntul unor zori de

lacrimi.)

Un alt moment de referință,atît pentru dezvoltarea suprarealismului românesc,cît și pentru mișcarea paradoxistă,îl reprezintă creația lui Gellu

Naum, exemplară pentru ceea ce înseamnă încălcarea oricărei logici a poemului. Imaginile se oferă receptorului în mod obiectiv, poezia – de tip experimental – fiind concepută ca " o stare plasmatică, spre care se accede printr-o mulțime de forme semnificante aflate în continuă mișcare browniană."[3]. Să urmărim o selecție din "122 de cadavre":

Niciodată un cuvînt preferat în interiorul canalului de scurgere.

*

Ultima ta șansă este reconstituirea din fragmente.

*

Este suficient, poate, să paralizezi vocabularul.

*

Dacă te doare mîna vindec-o cu un cuțit.

*

Aruncă-te în fluviu; acolo vei găsi pleoapa pe care o pierduseși.

*

Se poate numi poet numai acela care deformează cu precizie.

*

Cuvîntul e un vas în care ard foarte încet simbolurile defuncte.

(1946)

Experiențele suprarealismului postbelic a-

ting prin Gherasim Luca dimensiunea arbitrariului şi a caricaturalului.Imprevizaţia şi teribilismul conduc la afişarea unor practici bizare,ca în aceste versuri (?) "bîlbe" din "Secretul golului şi al plinului":

vevevevevevecea oceaa ta
sau vavavavavasul în care tu tiitiitiititii
cu ererer izezeerizenantalmente
unpicunpicunpicun înclinclinclinclinat
pentru a te putea oglindi
în ale tale preprepre
preprepreprii cearcăne
ca într-un laclac desîsîsîsîsînge
culculpapapa culpabile sau
mumumumu mu mu
mîmîmîmîiimimîmîmîmîiimile tale
sînt muritoare
vreau să zic mîmîmîmîiimimîini
mîini mîinile

ssssss sss sssssss ssss

ssssssssss sssss ssssssssssss

ss ssssss sssssssssss ssss s

sss sassa s aaass sa ssa sss sass sss

ssasassa a aaass assass

saassas aa aasss sasss

ssssassas sas assas assa sssa

aas aaas as assassa

saaassassa saassassa sa

sa saassassssss sssassassa a

sssssa sassassasssassade ade sasassade

desadesadesade ssdesadss ds dssd sd

dessads ssds ssdessa desade

dssssade adesadss ssssd ss

sssss ssssssss dessa aadessssadessa sa

dessade de desade de ssssssss ssa de

desassassa ssade dee sade desade

desassassade sade desassassade sdss

desadesss dedesassa sa desassa a

assassa des assassa aade dss sda

ddessa eeessa essade de sade sade

(1947)

"Poemul, înscenare retorico-absurdă, urmărește," cum remarca avizatul cercetător al avangardei românești, Ion Pop, "compromiterea convenției și formulei prin chiar excesul lor parodiat"[4]. și caricaturizat.

Cum s-a putut ușor observa, am ales cele mai multe exemple din sfera "poeziei vizuale" pentru a susține ideea unei tradiții a paradoxismului, deși creațiile aparținînd acestei mișcări literare sînt "fascinate" de opoziții și tensiuni, contraziceri ale logicii, de discontinuități și interferențe, dar și de încercări de a realiza unitatea contrariilor într-un discurs deschis, suspendat spre sensuri necunoscute, refuzînd mereu d o m e s t i c i r e a. Toate acestea, cu scopul mărturisit de a evita obediența față de condiția culturală a literaturii. Nonliteratura ca și antiliteratura - arată Adrian Marino - este negarea acestei condiții cu care "poezia se află în permanent conflict și relație dialectică."[6].

Bineînțeles, o atare situare față de "orînduirea literară" este, prin forța lucrurilor, periclitată.

NOTE:

1. Geo Bogza,*Urmuz premergătorul*,în "Unu",III,1930, nr.31.Vezi şi excelentul eseu al lui Nicolae Balotă,*Urmuz*,Ed.Dacia,Cluj,1970.

2.*În vocabular,divagaţii şi precizări*,în "Unu",III, 1930,nr.32.

3. Marin Mincu,*Avangarda literară românească*,Ed. Minerva,Bucureşti,1983,p.49.

4. Ion Pop,*Avangarda în literatura română*,Ed.Minerva,Bucureşti,1990,p.327.

5. Cf. Marin Mincu,op.cit.

6.Adrian Marino,*Hermeneutica ideii de literatură*, Ed.Dacia,Cluj-Napoca,1987,p.429.

MECANISMELE PARADOXULUI

Trebuie spus, de la început, că paradoxismul nu se subsumează unei atitudini ludice, deși j o c u l reprezintă formula magică a trecerii "din regnul necesității în cel al libertății".[1] Odată cu deplasarea accentului de pe <u>mimesis</u> pe <u>poiesis</u>, conștiința creatoare, prin discurs, își afirmă în mod clar libertatea nu numai față de realitatea imediată, ci chiar față de realitatea cuvintelor. Orice experiență-limită, așa cum este paradoxismul, radicalizează o îndelungată tradiție în numele totalei eliberări a spiritului, prin jocul poeziei resimțit ca restaurare a unui univers în care esența umană se poate regăsi. "Am venit în America să reconstruiesc Statuia Libertății", declară șeful școlii paradoxiste, Florentin Smarandache. Să

fie doar o binefăcătoare utopie a absolutei disponibilității a limbajului?

Pentru a aprecia gravitatea jocului înțeles ca remodelare a lumii, să ne reamintim Necuvintele lui Nichita Stănescu, poetul care trîntește ușa în fața pozitivismului și a conformismului: "Matematica s-o fi scriind cu cifre,/dar poezia nu se scrie cu cuvinte./ Cucurigu!"

Poetul dinamitează expresiile consacrate, întrerupe funcționarea stereotipă a limbii și experimentează devieri ale comunicării prin deturnări gramaticale:

"N-ai să vii și n-ai să morți
N-ai să șapte între sorți
N-ai să iarnă, primăvară
N-ai să doamnă, domnișoară,

prin inventarea de noi cuvinte (celebrul "trimbulind") și chiar a unei limbi "poezești" care înseamnă altceva decît o limbă artificială, moartă, gen esperanto, ci o limbă vie, "ipostază sărbătorească a limbii române".[2]

De altfel,ultima etapă a poeticii stănesciene se caracterizează prin negativitatea limbajului,autonomizarea defuncționalizată a semnelor,dezintegrarea tragică a sensurilor.

Opusă lui Nichita Stănescu este creația poetică a lui Marin Sorescu,alt mînuitor al paradoxului, la care predomină privirea ironică,demitizantă asupra lucrurilor.La acest poet,jocul de cuvinte apare ca însuși mobilul imaginației lirice.În astfel de cazuri se speculează polisemia unui cuvînt,recurgîndu-se la interpretarea literală a unui posibil înțeles simbolic și la amplificarea paradoxală a detaliilor.Un exemplu de acest fel este comentat de Ion Pop:" poemul Retroversiune (din Poeme),care debutează cu un calambur: "Susțineam examenul la limba moartă,/Şi trebuia să mă traduc/Din om în maimuță"."Retroversiunea" simbolică, deja hilară,e intrepretată apoi a d l i t t e r a m, procedîndu-se ludic la căutarea acelor elemente ale ființei care ar putea constitui "echivalențe" ale coborîrii umanului pe scara animală.Comicul enorm vine

tocmai din această mecanică transpunere a sistemului de referinţă,pur spiritual,în concretul cel mai prozaic al corporalităţii umane:"Retroversiunea devenea însă/Tot mai dificilă,/Cu cît mă apropiam de mine./ Cu puţin efort/Am găsit totuşi echivalenţe mulţumitoare/Pentru unghii şi părul de pe picioare.""[3].

O ingenioasă artă combinatorie,realizată prin diseminarea-ecou ("domnişoară ambulantă/ce-n Boulogne,în Istanbul,/te-arăţi albă şi bufantă,/fără nici un preambul"...),aliteraţie şi derivaţie ("Balada baionetei din Bayonne"),calamburul extins ("Domnişoare cinefile/din Los Angeles New York/cine filele vă-ntoarce?"),tautofonie ("un mare-şal") propune Şerban Foarţă,poet care îşi "ţese" poemul nu ca Penelopa aşteptînd întoarcerea sensului dinafară,ci ca oribilul păianjen Arachne care îşi urzeşte pînzele febrile din propria-i substanţă.

Mecanicii opresive,alienante a universului i se răspunde prin mecanismele eliberatoare ale paradoxului.

Note:

1.Cf.G.Liiceanu,*Preliminarii la o înţelegere a demnităţii jocului în lumea culturii*,prefaţă la J.Huizinga,*Homo ludens*,Ed.Univers,Bucureşti,1977, p.19.

2.Alex.Ştefănescu,*Introducere în opera lui Nichita Stănescu*,Ed.Minerva,Bucureşti,1986,p.143.

3.Ion Pop,*Jocul Poeziei*,Ed.Cartea Românească,Bucureşti,1985,p.303.

UN FRANCTIROR PARADOXIST

Poet venit dinspre partea științelor, FLORENTIN SMARANDACHE a descoperit că drumul cel mai scurt dintre două sentimente este versul și,pe baza acestui principiu,încearcă să lumineze întunericul sufletului cu superbă insolență și nemăsurat orgoliu, sfidînd primejdia manierismului și a pastișei.

Beneficiar al educației permanente,el,matematicianul declarat,a bolit (după) și a abolit (apoi) metafora în favoarea metaforei.Pentru că înainte de a avea ceva de spus,tot el,poetul,are ceva de scris.Firește,scrisul ca exercițiu spiritual superior,pledînd,de fapt,împotriva încartiruirii în formule a unui imponderabil care poartă existența către revelații poetice.Cuvîntul neliniștit se lasă greu

disciplinat,ca în primul său volum "paradoxist" intitulat Legi de compoziție internă.Poeme cu...probleme! și apărut în Maroc (Ed.El Kitab,Fès,1982).Aici găsim un "Program-manifest" pus sub semnul unui motto elocvent pentru ceea ce înseamnă productivitatea sensurilor divergente:"Viața-n slujba rostirii,asta-i moartea".Dar moartea în slujba scrierii?,ne întrebăm noi.Aceasta-i viața poetului!Pentru că - cităm din interviul pe care și-l acordă sieși în același volum- "poetul este o ființă firavă,slabă.../...dar în toată puterea cuvîntului!Poetul se ține de cuvînt!(s.n.).

Florentin Smarandache încă nu ajunsese la conștiința clară a paradoxismului.Încă oscilează între poezia cuminte, cu "cap și coadă" și poezia fără coadă care "dă din cap".Versurile "căpoase,insolente,nonconformiste" (aprecierea aparține poetului) își fac loc însă cu destulă vigoare,alcătuind o etapă preparadoxistă în lirica lui Florentin Smarandache, perioadă bîntuită de "antifraze,parafraze,antipoezie, metapoezie,poezie a absurdului".

Un an mai tîrziu, 1983, anul de naştere al <u>paradoxismului</u>, tot în Maroc, Florentin Smarandache publică volumul <u>Le sens du non-sens</u> (Editions Artistiques, Fès). Criticul Dumitru Radu Popa are revelaţia unui poet de pregnantă originalitate, scriind : "O veritabilă surpriză, căci, aşa cum autorul însuşi o spune, el este de naţionalitate română, scrie în limba franceză, trăieşte într-o ţară arabă şi, în plus, exercită profesiunea de profesor de...matematică!"[1].

Situaţia aceasta paradoxală este potenţată de caracterul mai puţin obişnuit al creaţiei sale poetice. Florentin Smarandache redescoperă pe cont propriu gustul avangardei pe care şi-o asumă cu maximă autenticitate, nu ca o achiziţie culturală, ci ca experienţă personală, netrăită încă de nimeni înaintea sa. Calambururile se succed într-un ritm alert, contrasensurile colaborează la configurarea unor semnificaţii dintre cele mai bizare, totul este astfel conceput încît să nu lase nici o clipă spiritul în stare de odihnă - necontrariat, adică. De la jocul de cuvinte,

incongruența aparentă,poantele subtile,pînă la farsa celor cinci pagini albe din final ("Poèmes en aucun vers") poetica lui Florentin Smarandache este călăuzită de acel simț acut al relativității și de acea ironie mușcătoare care caracterizează din plin literatura română.De altfel,mult înaintea avangardei istorice,C.Negruzzi,în "Negru pe alb",experimentase o limbă "fantezistă",iar Al.Odobescu își încheia eseul "Pseudo-kinegetikos" cu " cel mai plăcut capitol pentru cetitor" alcătuit din puncte de suspensie.

Oricum,prin Florentin Smarandache,noua mișcare paradoxistă fusese inventată,dintr-o tradiție încărcată și voit ignorată și dintr-o radicalizare a gîndirii poetice care se va accentua în timp.

Astfel,în anul 1989,poetul publică un nou volum,<u>Antichambres,antipoésies,bizarreries</u>,de data aceasta în Franța (Ed.Inter - Neréal,Caen) cu un "cuvînt-înainte" semnat de Claude Le Roy.Busculada cuvintelor ia acum aspectul unui spectacolcarnavalesc în care serpentinele sensului se desfășoară după o

logică proprie,absurdă.Poetul participă la un insolit cotillon,antrenînd vorbele în vîrtej cu scopul de a le compromite,lăsîndu-le să-şi dezvăluie mecanismele şi apoi interogîndu-le cu asprime asupra indecenţei lor.Sarcasmul şi bufoneria,contestarea şi filosofia ei produc un efect de şoc.Aici,cuvîntul de ordine este:"Laissez - nous songer sans limites!" (vezi textul "Critique des doctrines").

De la antipoezie la nonpoeme este un singur pas,pe care Florentin Smarandache îl face decis şi nonşalant în 1991,odată cu apariţia în Statele Unite a volumului Nonpoems (Xiquan Publishing House, Phoenix - Chicago).

Poetul ajunge la limita experienţelor paradoxiste,dincolo de care se întinde teritoriul noncărţii şi al non-lecturii.Smarandache se află foarte aproape de cartea-obiect,idee împărtăşită de Butor sau Saporta : pagini tipărite ce pot fi reasamblate ad libitum.

Predomină în această decisivă etapă - deci-

sivă pentru ce va urma - <u>poemele-grafice</u>,reiterînd starea de inocență în fața semnului:

OOOO

OOOOO
OOO
OOOO
OOOOOO

OOOO
OO
OOOOOOO
OOOOO

ΔΔΔΔ

ΔΔΔΔΔ
ΔΔΔΔ
ΔΔΔΔΔΔ
ΔΔΔ
ΔΔΔ
ΔΔΔΔΔ
ΔΔΔΔ

□ □ □

□ □ □ □ □

□ □ □ □

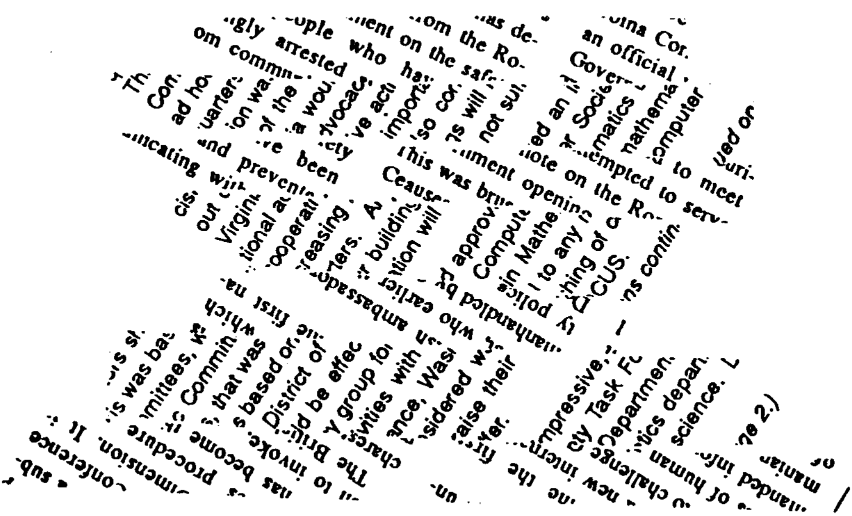
□ □ □

□ □ □ □ □ □

□ □

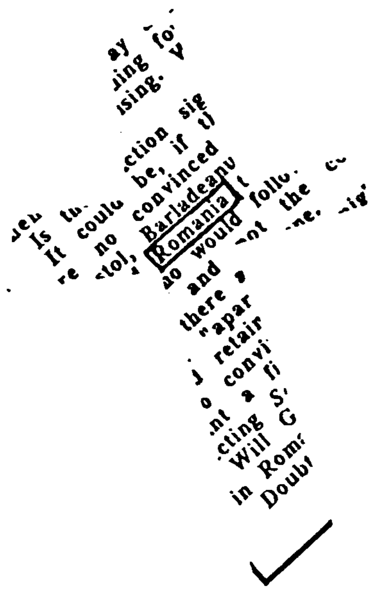
□ □ □

În acelaşi timp,colajul practicat trezeşte o autentică şi profundă emoţie prin configurarea în registrul simbolic grav a unor adevăruri dureroase :

SECTIONS

power

In Memoriam

Versurile de-a-ndoaselea:

UP SIDE-DOWN

CAESAR WAS NOT A CAESAR
BUT
A JUDAS.

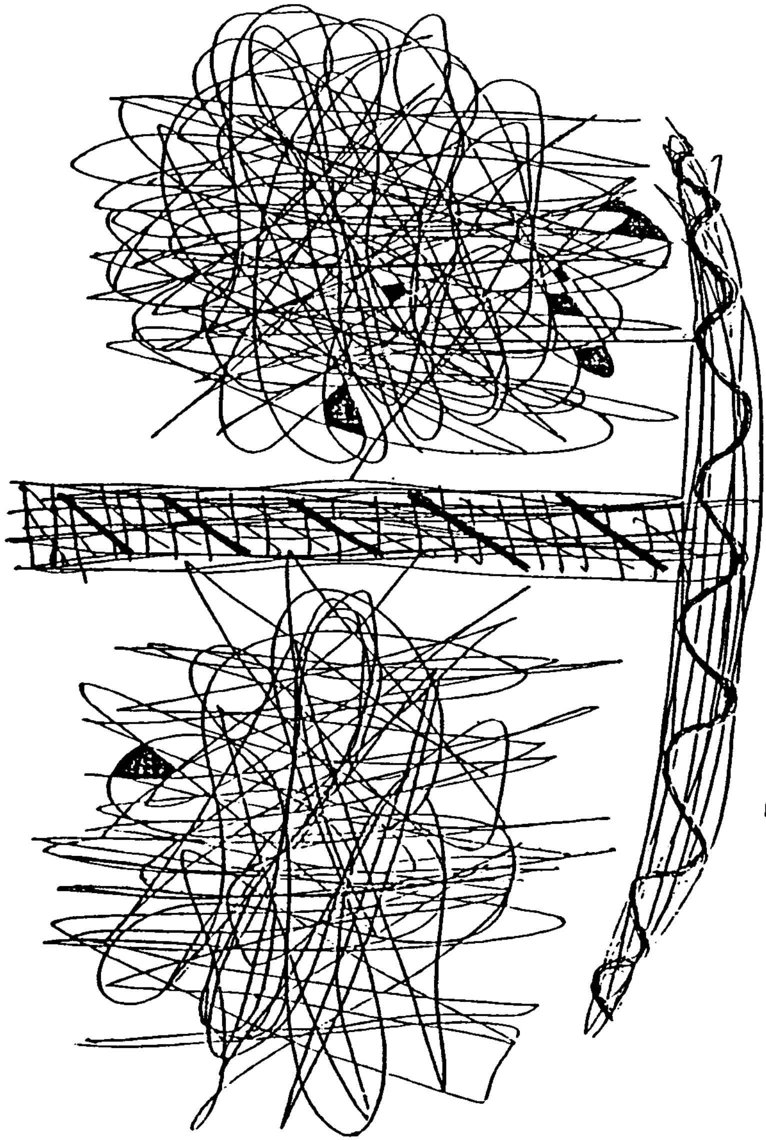
GIMMY IS A TOMMY.
HIS ARTIST WILL BE AN
ARTISTE...

Aşa cum poeta Nina Cassian scrisese poezii în "limba spargă"(Lotopoeme)creînd un întreg limbaj din care sensurile s-au evaporat,sau aşa cum, pornind de la reminiscenţe ale limbajului negrilor americani,folosind onomatopee şi grafii speciale, Cummings realizează o expresie integral <u>mimologică</u>[2]; Florentin Smarandache inventează o limbă convenţională compunînd "poeme în Pirissanorench",idiom verbit în Sud-vestul Statelor Unite de o singură persoană, aceea fiind,bineînţeles,însuşi poetul.Cum sună acest limbaj?Aglomerarea de consoane constrictive şi ocluzive dă naştere unor versuri non-referenţiale,difuze, construcţii post-lexicale ciudate şi incerte,în pofida formei atît de pregnante :

RTFGJKMNB

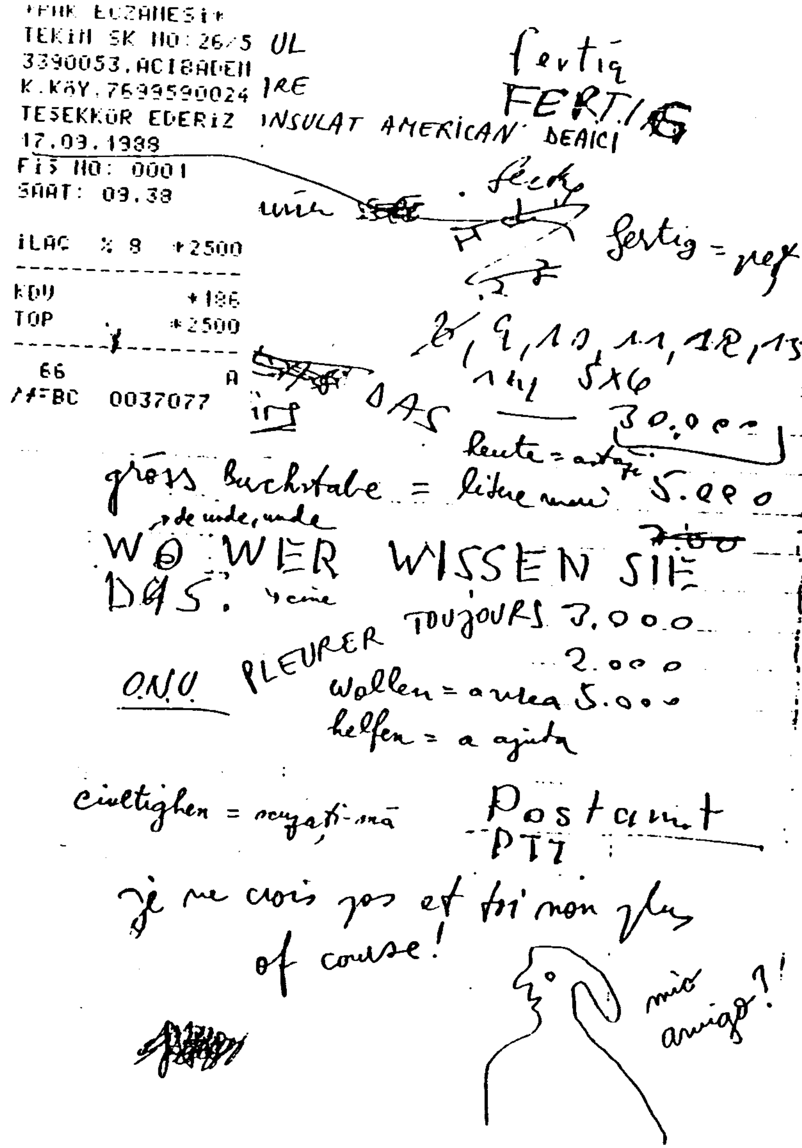
Sfd ffghrt plkl. Xvnvbvnnmm
dfgshrqpz dfgshrqpz !!
nnnn ghtgfrr l jj gf drsx
mnbn trpqqhgffhgbvnmmn ?
Pptjnbmk fhgbvnmm,
sdxcprrt nvbhgnghfb m-n h gt'k
rtfgdtrr hfbvgtr plkm gf b fgfg
trfdt hfgtb ! Ppkpklm g gfgf fgfg
rtfgdhbv trgfvdgf kmnghb ;
dhgfbvgctr cnvbvh.

În categoria tipografismelor se înscriu "poemele-desene",

ca şi o serie de "graffiti" în care spaţiul e acoperit de însemnări,inscripţii,figuri gratuite.Rezultă o structură prin care descoperim realitatea formulată într-un alt limbaj decît acela textual."Semnele" devin inteligibile doar prin raportarea la titluri. Spre exemplu,"Ziua emigrantului" se compune din însemnări anarhice,fragmente de glosare,secvenţe pe calculator,toate trădînd servituţile,umilinţele, dezamăgirile,mizeriile şi speranţele unui dezrădăcinat.Mai întîi, să-i vedem chipul într-un "poem autoportret":

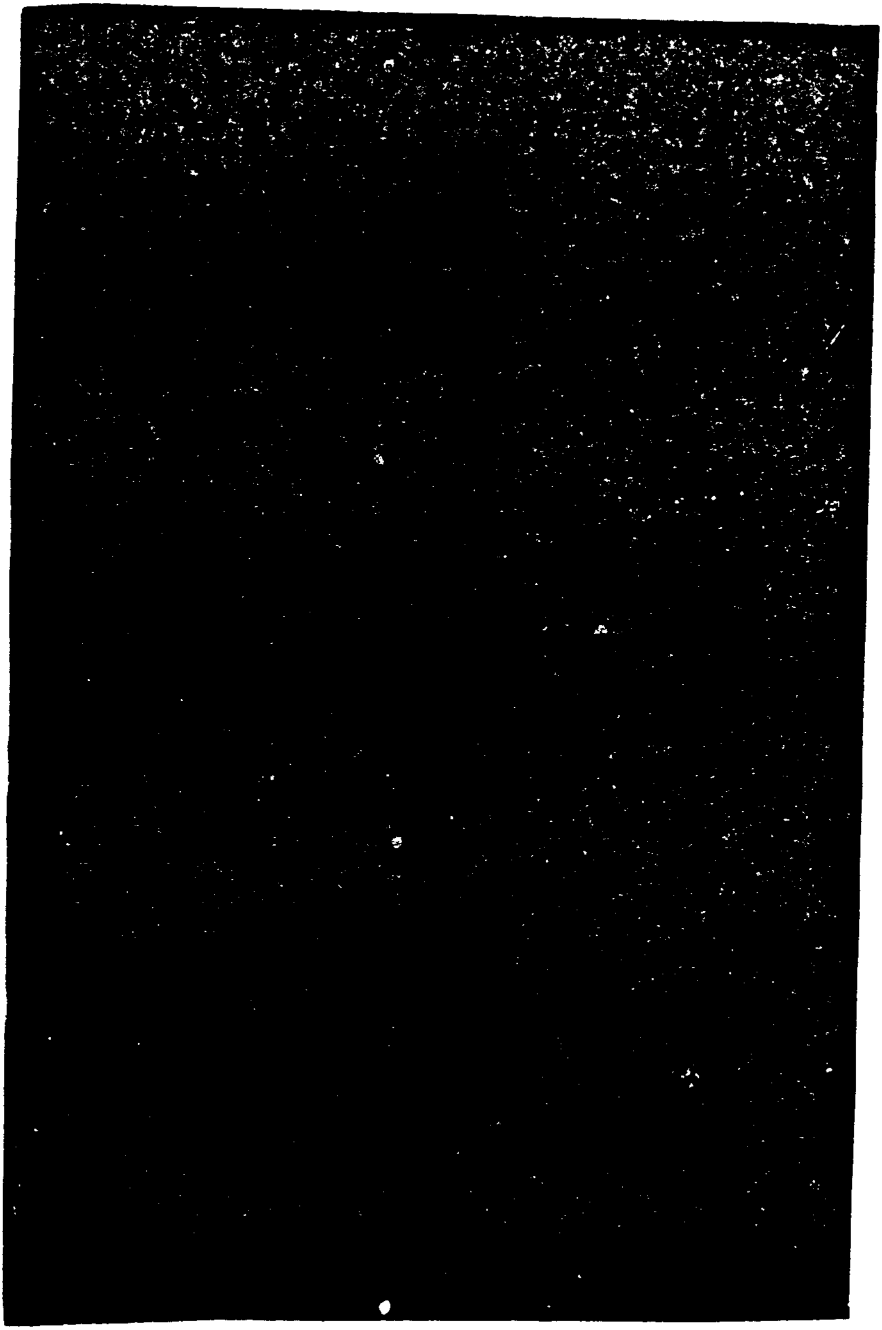

Emigrant Day

Radicalizarea viziunii asupra poeziei,în cazul lui Florentin Smarandache ,marchează două direcții ; mai întîi credința că în spațiul poemului poate intra orice,apoi nihilismul dizolvant,vizibil în "Versurile negre" - replică la toposul "versurilor albe" -,dar,mai ales,în paginile albe cînd se face la propriu "t a b u l a r a s a",imacularea putînd să însemne,deopotrivă,absolutul,eternitatea,perfecțiunea, universalitatea,infinitul,spiritul,timpul,spațiul,abisul sau transcendentul,adică toate bunele teme și motive ale poeziei tradiționale.

Autodistrugerea și moartea literelor, implicit a literaturii apar ca inevitabile.Dar nu mai este vorba de o motivare metafizică,Ci de "logica intrinsecă a ideii de antiliteratură : o literatură care se "șterge" pe măsură ce se scrie,un tablou făcut cu creta,apoi "șters" imediat cu buretele etc. Furia iconoclastă,gustul efemerului,sinuciderea ca soluție finală,"entropia" ideii de literatură,toate duc la concepția gestului autodestructiv al litera-

Black Verse

turii,distrugătoare şi distrusă în acelaşi timp.Esenţa şi sensul ultim al literaturii este chiar dispariţia sa,intrarea în propriul său neant,în genul şerpilor din Marsilia care se înghit unul pe altul fără a lăsa vreo urmă".[3.]

Florentin Smarandache rămîne,în primul rînd,un insurgent.El luptă împotriva totalitarismului prin tot ceea ce spune,scrie şi face.I-a rămas,din fericire,vie dorinţa de a construi.După primul moment al denunţării şi demolării,urmează clipa de inspiraţie creatoare.Credem că românul Florentin Smarandache nu aparţine,în ciuda unor evidenţe analizate mai sus,categoriei teroriştilor textuali.Vehemenţa negaţiei nu trebuie să înşele.Pe locul purificat va ridica noile edificii ale gîndului şi limbajului, chiar dacă au semnul întors.Ceea ce propune el nu este neapărat nou.Demersul său aminteşte,cum am arătat,experienţele avangardei istorice,asumate însă din perspectivă postmodernistă.Nouă este credinţa că regenerarea va fi totuşi posibilă şi din neant.

Florentin Smarandache vine dintr-o cultură care i-a dat lumii pe Tzara,Issou,Cioran,Eugen Ionesco și acest lucru se vede în dezinvoltura gesturilor sceptice,în obstinația cu care demască anchilozarea,în creditul acordat anti și non literaturii. Dar paradigma negării devine obiect literar,pentru că totul recade în literatură.Este un paradox inevitabil ("calamitate compromițătoare",spune Eugen Ionesco),demonstrat convingător de către Adrian Marino: "A împinge literatura în imposibil,a proclama imposibilitatea oricărei literaturi,a te instala în negație și a face din obstrucția sistematică sensul însuși al literaturii constituie esența acestei religii a absenței literare".Este însă vorba de "moartea "vie" a literaturii și a cărții,prin refuzul de a scrie,care descoperă un "centru" alb de unde ar putea ieși toate cărțile,toate textele posibile".[4.] Florentin Smarandache a atins centrul alb.El impune imacularea sugestivă,o anume "retorică" a albului.Lipsa textului devine echivalentul "literaturii" fără text.Cu aceas-

ta,literatura revine la esenţa sa.

De aici şi orgoliul lui Florentin Smarandache de a-şi revendica paternitatea unei noi mişcări literare : p a r a d o x i s m u l.

<u>The Paradoxist Movement</u> reconfirmă posibilitatea lărgirii literaturii prin concepte negative. Florentin Smarandache dovedeşte consecvenţă,curaj şi disponibilitate în susţinerea acestei idei generatoare de libertate.

Note:

1.D.R.Popa,Originalitatea unui poet,în "Tribuna României",nr.267,1984,p.2.

2.Cf.G.Genette,Palimpsestes,Seuil,1982,p.87.

3.Adrian Marino,Hermeneutica ideii de literatură, Ed.Dacia,Cluj-Napoca,1987,p.447.

4.op.cit.,p.453.

ADDENDA

MIŞCAREA PARADOXISTĂ

Am lăsat totalitarismul comunist şi am emigrat în S.U.A. pentru l i b e r t a t e;
deci nu încercaţi să mă constrîngeţi cu vreo regulă literară !

Nu sînt poet
iată de ce scriu poeme.
Sînt un anti-poet ori un non-poet.

Deci am venit în America să reconstruiesc
Statuia Libertăţii
în versuri eliberate de tirania clasicismului şi de dogmatism.Accept orice îndrăzneală:
- anti-literatura şi literatura ei
- forme fixe flexibile sau faţa vie a morţii
- stilul non-stilului

- poeme fără versuri (pentru că poem nu înseamnă cuvinte) poeme mute cu voce tare

- poeme fără poeme (pentru că noțiunea de poem nu se potrivește cu nici o definiție găsită în dicționare sau enciclopedii

- poeme care există prin absența lor

- literatură postbelică : pagini și pagini pline de banalitate și non-poezie

- versuri paralingvistice : grafică,desene...

- versuri non-cuvînt și non-propoziție

- versuri foarte tulburătoare și altele ermetic triviale

- limbă neinteligibilă inteligibilă

- probleme de matematică nerezolvate și deschise - trebuie să științificăm arta în secolul tehnic

- texte impersonale personalizate

- șocul electric

- traducerea imposibilului în posibil,transformarea anormalului în normal

- artă Non-artă

- să faci literatură din orice
- să faci literatură din nimic.

Scriitorul nu e un prinț al rațelor !

Noțiunea de literatură a devenit demodată în acest secol și oamenii rîd de ea.Mi-e rușine să afirm că eu creez texte lirice sau dramatice,le ascund.Oamenii nici nu le mai citesc,nici nu le mai ascultă.

Oricum m i ș c a r e a p a r a d o x i s- t ă nu este nici nihilism,nici deznădejde.Este un protest împotriva vînzării artei.

Voi,scriitorii,vă vindeți sentimentele ? Creați doar pentru bani ?Numai cărțile despre crime, sex,groază sînt publicate.Unde e <u>Arta adevărată</u> ?

La cerșit...

Puteți găsi în cărțile paradoxiste tot ce nu vă place și nu aveți nevoie : pagini pentru a nu fi citite,auzite,scrise ! Bucurați-vă de ele ! Doar după durere știți într-adevăr cine sînteți,ce este plăcerea.Ele sînt o oglindă a sufletului,infinite... Arta este împinsă spre ultimele posibile frontiere,

spre non-artă şi chiar dincolo... Mai bine o carte cu pagini albe decît una care nu spune nimic.

Se foloseşte o limbă foarte abstractă şi simbolică,dar foarte concretă în acelaşi timp : creaţie nerestrictivă în formă şi conţinut.

Totul este posibil;deci : imposibilul de asemenea !

Aşadar,nu vă miraţi de aceste non-poeme. Dacă nu le înţelegeţi,înseamnă că înţelegeţi totul. Acesta este ţelul manifestului.

Pentru că arta nu este pentru minte ci pentru sentimente.Pentru că arta este şi pentru minte.Încercaţi să interpretaţi ceea ce nu se poate interpreta.Imaginaţia dumneavoastră poate înfleri ca un cactus în deşert.

FLORENTIN SMARANDACHE

Phoenix,Arizona,S.U.A.

11/10.1991

Dragă Domnule Smarandache,

Îţi mulţumesc pentru amabila atenţiune de a-mi comunica NONPOEMS. Am primit cartea (pentrucă bibliografii spun că de la 50 de pagini în sus, orice publicaţie devine carte),cu neobişnuită întîrziere,acum trei zile.Asta e non-explicaţia întîrzierii cu care îţi scriu.

Nu pot să-ţi spun că te-am citit,pentrucă Dta nu vrei aşa ceva ; nici că te-am înţeles pentrucă ar însemna totuşi că te-am citit şi am devenit cactus.Te-am urmărit luptînd cu valuri uscate şi cu pagini albe şi îţi admir curajul, nu stilul,pe care-l combaţi singur.E o dorinţă de neant,dar un neant care refuză să fie numai atît,ceva cam ca abstracţiile albe ale lui Mondrian.Jocuri abstracte;dar trebuie să fii atent la nimic,pentrucă corabia lui Noe e totuşi corabie,şi ochii pisicii sunt totuşi ochi.

Ceea ce mi se pare că vrei Dta nu e un joc secund,ci un joc prim,de creator;dar creaţia merge de la nimic la ceva (sau mai bine altceva),de la joc la adîncime,de la plăcerea ochiului de non - pisică,la plăcerea ambiguă şi suferindă care amalgamează toate percepţiile.

Nu vreau însă să-ţi dau sfaturi,n-am de unde să le scot,pentru un caz aşa de grav ca al dumitale. Numai atîta,te felicit şi-ţi urez o stare pe loc progresivă.

Al dumitale,

ALEXANDRE CIORĂNESCU
Univ. Santa Cruz

Tenerife, Spania

S U M A R

De acelaşi autor:

Reglaj, Editura Litera, Bucureşti, 1980

Clasici şi contemporani, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1987

Cui i-e frică de comentariul literar, Editura Aius, Craiova, 1991

Eminescu, Editura Macedonski, Craiova, 1992 (în colaborare)

Blaga, Editura Macedonski, Craiova, 1992 (în colaborare)

"Criticul intră fără ocolişuri în materia cercetată, evită descrierea şi rezumatul, urmărindu-şi cu frumoasă încăpăţînare ideea sau cadrul interpretării, cu grijă de exces şi aproape în absenţa orgoliului originalităţii, şi ridicînd bunul simţ la rang de călăuză a investigaţiei critice."

LAURENŢIU ULICI

(*România literară*, nr.9, 1982)

"Structural un analitic, Constantin M.Popa se apleacă asupra trecutului cu ochiul atent al cercetătorului avid, dispus a descoperi aici încă neidentificate sau măcar neîndeajuns elucidate *probleme*, pe care, chiar dacă nu le epuizează (aici nu ambiţionează la aşa ceva) le (re)pune în discuţie dintr-o perspectivă ce şi-o doreşte mereu proprie."

CONSTANTIN CUBLEŞAN

(*Steaua*, nr.5, 1988)

"Constantin M.Popa este un critic atent, instruit şi avizat, al actualităţii literare, deşi, se pare, manifestă disponibilităţi şi pentru istoria literară. Preferă studiul scurt, dens, articolul concentrat care să surprindă trăsăturile semnificative şi distinctive."

ALEXANDRU RUJA

(*Orizont*, nr.21, 1988)